

**Kipindi cha 13, Kumbukumbu la Torati na Kanoni
Dkt. Cynthia Parker**

Huyu ni Dkt. Cynthia Parker na mafundisho yake kuhusu kitabu cha Kumbukumbu la Torati. Huu ni kipindi cha 13, Kumbukumbu la Torati na Kanuni.

Utangulizi

Tumemaliza kitabu cha Kumbukumbu la Torati isipokuwa sura za mwisho za mwisho, ambazo zitakuwa kama maelezo yetu ya mwisho katika sehemu ndogo ya mwisho ya kinachoendelea. Kwa kuwa tumejadili hapo awali mwisho wa sheria na sherehe hizi za kuidhinisha agano, na matukio haya ambayo Waisraeli watashiriki mara tu wanapoingia katika nchi, hapa ni mahali pazuri pa kawaida kwetu kusimama kwa muda mfupi na kufikiria kuhusu yale tuliyojifunza kupitia kitabu cha Kumbukumbu la Torati.

Mandhari ya Kumbukumbu la Torati

Kwa hivyo, Kumbukumbu la Torati limekuwa likitupa mada nyingi tofauti. Bila shaka, moja ya muhimu ni kwamba Mungu yuko katika uhusiano na watu wake, na kuna agano kati yao. Na kwa hivyo, tuna masharti haya. Haya ndiyo mambo unayopaswa kufanya ili mambo yaende vizuri na wewe. Na tuna maono haya ya yote ambayo yanaweza kwenda vizuri katika nchi ikiwa utafuata agano na sheria ambazo Mungu amewapa watu wake. Tumegundua kwamba Waisraeli wako kwenye jukwaa la dunia kwamba hawataweza kamwe kutoka na kuiteka dunia. Nchi yao haitaunga mkono hilo. Lakini ulimwengu unapitia kwao, na kuna mwingiliano kati ya Waisraeli na watu wanaowazunguka.

Kwa hivyo, tukichukulia baadhi ya dhana hizi, basi, haipaswi kuwa jambo la kushangaza kwamba Kumbukumbu la Torati lina uhusiano wa karibu sana na vitabu kadhaa katika Biblia ya Kiebrania, na ningesema hasa na baadhi ya vitabu vya unabii.

Kumbukumbu la Torati na Masimulizi ya Kihistoria

Sasa tulitaja hapo awali tulipokuwa tunazungumzia historia, uandishi wa Kumbukumbu la Torati. Nami nilimtaja bwana mmoja aitwaye Martin Noth. Wazo lake lilikuwa wazo kwamba Kumbukumbu la Torati linapaswa kuwa utangulizi wa, au utangulizi wa, vitabu vya kihistoria kuanzia na Yoshua na kupitia Wafalme kwa sababu kuna marejeleo mengi katika masimulizi ya kihistoria, ambapo watu huitwa wema au uovu kulingana na jinsi wanavyoshikamana na agano na Mungu.

Kumbukumbu la Torati na Hosea

Kwa hivyo, kwa njia hiyo, Kumbukumbu la Torati lina ushawishi mkubwa katika jinsi tunavyosoma masimulizi ya kihistoria. Lakini vipi kuhusu baadhi ya vitabu vingine? Kwa hivyo, tuna makundi ya maandishi ya manabii. Ningependa kutaja baadhi ya hayo na kutafakari tu nanyi kuhusu jinsi mada kadhaa ambazo manabii hawa huleta zinavyoishia kuwa mada ambazo tumejifunza tayari, ambazo tumejifunza tayari na zinapaswa kusikika kuwa za kawaida kwenu kwa sababu ya utafiti huu ambao tumefanya katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati.

Wa kwanza ningependa kumtaja ni Hosea. Kwa hivyo, Hosea ni mmoja wao, na tunamwita Nabii Mdogo, ambayo haimaanishi kwamba huduma yake ilikuwa ndogo. Inamaanisha tu kwamba yeye si mmoja wa manabii wakubwa sana ambao wana mkusanyiko mkubwa wa kazi zinazohusiana na jina lake. Kwa hivyo, manabii wakubwa au Manabii Wakuu wangukuwa watu kama Isaya,

Yeremia, na Ezekieli. Hosea ni wa Kitabu cha Wale Kumi na Wawili. Kwa hivyo, maandishi ya Hosea yamekusanywa, au maneno ya Hosea yamekusanywa na kuandikwa.

Hatujui Hosea anatoka wapi. Hatuna mji anatoka, lakini tunajua anatoka Ufalme wa Kaskazini wa Israeli. Kwa hivyo, kihistoria tuko katika wakati ambapo Ufalme wa Kaskazini na Ufalme wa Kusini tayari zimetengana. Kwa hivyo, Hosea ni sehemu ya manabii wanaotumwa kwa Ufalme wa Kaskazini wa Israeli.

Mojawapo ya mada anazozungumzia na anazozungumzia ni huruma ya Mungu. Kwa hivyo, sura mbili za kwanza za Hosea zinahusu jinsi Mungu anavyo upendo mkubwa wa kudumu kwa watu wake hata wanapomwacha. Tunaona hili likionyeshwa ndani ya Hosea mwenyewe na mke kahaba kwamba ameitwa kwenda kuoja. Kwa hivyo hata katika maisha ya Hosea na uvumilivu wake wa kumpenda na kuendelea kuolewa naye unatakiwa kuwa mfano wa jinsi Mungu anavyokaa katika uhusiano na watu wake hata wanapoenda na kufuata miungu mingine.

Pia tuna wazo katika Hosea kwamba kumsahau Mungu na kufuata miungu mingine, na wazo kwamba Mungu ataendelea kuwafuatilia watu wake. Kwa hivyo, Hosea anakemea Ufalme wa Kaskazini wa Israeli kwa kuleta na kurekebisha ibada ya miungu mingine.

Hosea ana haraka sana kukemea Ufalme wa Kaskazini kwa kuwa na sehemu nyingi za kuabudia zilizojengwa kwa ajili ya miungu mingine na madhabahu nyingi kwa ajili ya miungu mingine. Pia kuna wazo kwamba kuna matatizo kutokana na kuchanganyika na watu. Kwa hivyo, haya yote ni mambo ambayo Kumbukumbu la Torati limeshughulikia pia. Wazo kwamba kuna Mungu mmoja tu na yeye ndiye Mungu pekee, kwamba watu wanapaswa kuwa

na madhabahu moja mahali palipochaguliwa, na kwamba hapapaswi kuwa na kuchanganyika na makundi mengine ya watu ili mioyo yao au mioyo ya Waisraeli isigeuke.

Hosea pia anazungumza na kusesitiza hoja hii kwamba hakuna Mungu mwingine ila Yahweh. Hesed ndiye anayetakiwa. Kwa hivyo hesed ni neno la Kiebrania linalohusiana na upendo wa agano. Zaidi ya hayo, ni fadhili-upendo, ni aina ya upendo usiofaa. Ni aina ya upendo ambayo katika Amri Kumi, inasema Mungu ana upendo wa dhati kwa watu wake. Upendo huo wa kudumu, upendo usiofaa. Na katika kitabu cha Hosea, tuna kitu pekee ambacho Mungu anatamani ni upendo wa dhati kwa malipo. Hilo linasikika kuwa la kawaida kwa sababu katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati, tuna marudio haya mara kwa mara kwamba kile ambacho Mungu anataka kutoka kwa watu wake ni kumpenda na kufuata amri zake. Kwa hivyo, imeheshimu aina hiyo ya upendo inayowasilishwa hapo.

Pia tuna, pamoja na huruma hii ya kimungu, tunayoiona mwanzoni mwa Hosea katika mfumo wa uhusiano wa mume na mke. Sura za mwisho za Hosea zinazungumzia upendo ambao Mungu anampa mwanawe. Kwa hivyo, tena, tuna Israeli, ambayo inajitokeza kama mwana wa Mungu, na mfano wa upendo ambao Mungu anao ni kama baba kwa mwanawe. Hii pia inafanana sana na Kumbukumbu la Torati, hata kutoka sura za mwanzo kabisa za Kumbukumbu la Torati, ambapo Musa anapozungumzia kuhusu kurudia historia ya hadithi yao, anasema, hata jangwani, Mungu alikuwa baba aliyemchukua na kumbeba mwanawe kupitia jangwani. Kwa hivyo, wazo hili kwamba uhusiano na upendo kati ya Mungu na watu wake ni kama uhusiano wa baba na mwana unaonekana katika Hosea.

Na tuna tafakari kuhusu wimbo wa Musa au mwangwi wa Wimbo wa Musa, ambao hatujauzungumzia bado, lakini tutauzungumzia katika hotuba inayofuata. Lakini katika wimbo wa Musa na Hosea, kwa kweli kuna kufanana kwa karibu sana hapo.

Tutauzungumzia Amosi baadaye, lakini kabla hatujamaliza na Hosea, nataka tu kutaja kwamba kuna mambo mengi yanayofanana kati ya Hosea na Kitabu cha Kumbukumbu la Torati -- katika Amosi pia. Amosi anatoka katika kipindi kama hicho cha wakati kama Hosea. Kwa hivyo, kwa sababu Hosea na Amosi wana uhusiano wa karibu sana na kitabu cha Kumbukumbu la Torati, baadhi ya wasomi wamependekeza kwamba Hosea na Amosi, maandishi haya na huduma ya manabii hawa wawili vilikuwepo kwanza na kwamba Kumbukumbu la Torati linaazima lugha kutoka kwa Hosea na Amosi, huku Kumbukumbu la Torati likiandikwa. Ni jambo lingine gumu linalotufanya tujaribu kujua ni nani aliyeandika kitabu cha Kumbukumbu la Torati na ni nani aliyekiandika.

Sasa pia, kinachoshangaza ni kwamba Hosea anatoka katika Ufalme wa Kaskazini wa Israeli. Na kitabu cha Kumbukumbu la Torati kina mwelekeo wa kaskazini. Kwa hivyo, kama tulivyozungumzia Kumbukumbu la Torati na mahali palipochaguliwa mara kwa mara katika mihadhara hii, sijataja mahali palipochaguliwa. Kwa kweli sidhani kama Kumbukumbu la Torati linaona jina la eneo halisi la mahali palipochaguliwa kuwa muhimu. Nadhani Kumbukumbu la Torati linajaribu kusema mahali hapa palipochaguliwa, bila kujali ni wapi, ndivyo ardhi ilivyopangwa. Kwa hivyo, kuna mahali pamoja na Mungu mmoja katikati, na kila mtu huanguka chini ya mwavuli huo. Lakini wasomi wengi, na ukisoma maoni kuhusu kitabu cha Kumbukumbu la Torati, watasema mahali palipochaguliwa, ni wazi, ni Yerusalemu kwa sababu hekalu huishia kujengwa

Yerusalemu. Na mara nyingi, katika maoni, badala ya kutumia kifungu cha maneno mahali palipochaguliwa, watatumia neno "Yerusalemu."

Naam, sijashawishika na hoja hiyo. Hilo na ukweli kwamba wakati Kumbukumbu la Torati linazungumzia kuhusu kuingia katika nchi na kuidhinisha agano, mawazo ambayo tumeyazungumzia katika hotuba iliyopita na tuliyoyazungumzia katika hotuba inayohusiana na Kumbukumbu la Torati 11 kwamba agano limeundwa kaskazini mwa Ebali na Gerizimu yako katika Ufalme wa Kaskazini wa eneo la Israeli. Kwa kweli kuna msisitizo mwingi unaowekwa kwenye sehemu ya kaskazini ya nchi.

Na hivyo wale wanaosema kwamba Kumbukumbu la Torati halikuandikwa hadi wakati wa Yosia, kama mfalme, wanashindwa kutambua kwamba kuna msisitizo mkubwa unaowekwa kwenye sehemu ya kaskazini ya nchi kwa sababu kufikia wakati wa Yosia sehemu hiyo ya kaskazini ya nchi ilikuwa tayari imechukuliwa uhamishoni na Ashuru.

Sasa pengine, na hii ni hoja ya kawaida sana, kwamba labda wale walioandika kitabu cha Kumbukumbu la Torati au waliokamilisha maneno na kukiandika walikuwa makuhani na Walawi wa awali wa Ufalme wa Kaskazini wa Israeli au mkusanyiko wa watu wa waandishi, ambao kisha walihamia Yerusalemu. Na hivyo, kisha wanaanza kuandika sheria zote tofauti zinazoathiri mageuzi ya Yosia. Kwa hivyo, haya yote ni uwezekano. Lakini tena, ili kuzingatia kaskazini na kuzungumza kuhusu jinsi kaskazini ilivyo na ushawishi na Kumbukumbu la Torati halipuuzi maeneo ya kaskazini ya nchi, tunaye Hosea, ambaye anatoka kaskazini, akifanya kazi katika Ufalme wa Kaskazini wa Israeli na ana uhusiano wa karibu sana na kitabu cha Kumbukumbu la Torati.

Kwa hivyo, ama maandishi ya Hosea yanatangulia na yanaathiri sana uandishi wa Kumbukumbu la Torati, au Kumbukumbu la Torati tayari lipo. Tayari limetungwa, na wengine watabishana wakati wa Umoja wa Wafalme au katika sehemu za mwanzo za ufalme wakati Waisraeli wote walikuwa bado wanachukuliwa kuwa mmoja.

Kwa hivyo ili tu kukujulisha kwamba Hosea, kama nabii wa kaskazini, ana uhusiano wa karibu sana na kitabu cha Kumbukumbu la Torati. Wanaonekana kujuana.

Kumbukumbu la Torati na Amosi

Kwa hivyo, vipi kuhusu Amosi? Amosi pia alikuwa, wakati huo huo na Hosea, isipokuwa Amosi anatoka katika Ufalme wa kusini wa Yuda. Kwa hivyo, anatoka Tekoa, mji ulio upande wa kusini wa Bethlehemu. Amosi si nabii wa kitaaluma. Yeye ni mkulima na mchungaji, na bado Mungu alimwita na kumwambia aende kaskazini ili kutoa ujumbe huu kwa Ufalme wa Kaskazini wa Israeli.

Katika kitabu cha Amosi, tunaona mada kadhaa tofauti. Marudio ya jinsi Waisraeli walivyotolewa Misri, nasi tunapewa nchi. Hilo linapaswa kuonekana kama mada ya zamani sana kwako kwa sababu limeonekana sana katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati.

Amosi anakemea Ufalme wa Kaskazini wa Israeli kwa kujisifu kwao kimakosa kuhusu nguvu zao wenyewe. Na pia, Kumbukumbu la Torati liko makini kusema, msifikiri; kumbuka tulipofanya fomula yetu ndogo ya hesabu kutoka Kumbukumbu la Torati 9, msifikiri mnaingia kwa sababu ya haki yenu kwa sababu kama kweli mnakumbuka vizuri, mmekuwa waasi hapo awali. Uko hapa kwa sababu Mungu ndiye mwaminifu, na kwa hivyo mnamjibu Mungu kwa upendo. Naam, Amosi anakubali hilo na kusema, enyi Ufalme wa Kaskazini wa

Israeli, mnajisifu kimakosa. Mnajisifu kwa kitu ambacho hamstahili sifa kwacho.

Pia watakemewa kwa kuabudu miungu mingine nje ya Yahweh, Mungu pekee. Na katika moyo wa Amosi, ndiyo maana napenda sana kitabu cha Amosi, ni maadili ya kijamii. Ndiyo kiini cha ujumbe wake, na tunaona jinsi anavyosumbuliwa na maadili ya kijamii ya Ufalme wa Kaskazini wa Israeli.

Kwa hivyo, katika Ufalme wa Kaskazini wa Israeli wakati huu, wamejipanga ili mfalme awe juu, juu, ambapo kodi na zaka nyingi sana zinatolewa kutoka kwa jamii. Inawapa riziki tajiri sana makundi machache ya watu waliochaguliwa juu, ngazi ya juu ya jamii. Na Amosi anakemea vikali hilo.

Naam, tena, baada ya Kumbukumbu la Torati, tumeona sheria nyingi tofauti katika sura ya 15 na kisha katika sura katika baadhi ya sura zilizotawanyika katika sura ya 19 na 25 zinazozungumzia aina sahihi ya maadili ya kijamii. Sio kwamba kila mtu lazima awe na utajiri sawa, lakini lazima uwajali watu walio katika mzunguko wa jamii. Amosi anawakemea watu kwa kutofuata hilo. Amosi pia atarudia wazo hili kwamba ni haki na uadilifu tunaoufuata. Tulisikia hilo katika Kumbukumbu la Torati 16.

Amosi pia atarudia maneno hayo matatu, maneno "R" ambayo tumeyazungumzia katika hotuba yetu ya mwisho ya Kumbukumbu la Torati: toba, kurudi, na urejesho unawezekana. Kwa hivyo, Amosi anaishia kwa njia chanya; kuna urejesho unaowezekana. Na inamaanisha kuacha mambo ambayo ulikuwa unafanya vibaya ili kumkumbuka Mungu wako mmoja wa kweli aliyekutoa Misri.

Kumbukumbu la Torati na Mika

Naam, si Amosi tu bali Mika. Kwa hivyo, Mika pia anachukuliwa kuwa mmoja wa Manabii Wadogo. Mika anatoka katika vilima vya Yudea. Anatoka eneo la Shefela , nyanda za chini, zilizoko magharibi mwa Yerusalemu. Ujumbe wake kimsingi ni kwa watawala wa Yerusalemu. Kwa hivyo, lengo lake ni Ufalme wa Kusini.

Mojawapo ya jumbe zake kubwa ni kwamba viongozi wanawaibia maskini wasiojiweza. Pia tuna mawazo ya ibada ya sanamu na sanamu ambazo zimekuwa na matatizo hata ndani ya Yerusalemu. Kwa hivyo, hata nje ya hekalu huko Yerusalemu, hata ndani ya jamii huko Yerusalemu, kuna matatizo yanayoendelea kuhusu ibada ya sanamu.

Pia, tumeona katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati si tu katazo kali dhidi ya miungu mingine bali pia wazo la uongozi. Tulipozungumzia viongozi, tulizungumzia viongozi kuwa wa watu na miongoni mwa watu. Kuwa nguzo, nguzo imara, mifano ya jinsi watu wote wanavyopaswa kutenda mbele za Mungu. Sio mfumo wa uongozi unaojengwa na mfalme mmoja juu kabisa. Kwa kweli, Kumbukumbu la Torati hupunguza nafasi ya mfalme na kumweka miongoni mwa ndugu zake.

Kumbukumbu la Torati na Isaya

Kwa hivyo, tunaanza kuona mada hiyo katika Mika na Isaya pia. Kwa hivyo Mika na Isaya ni watu wa wakati mmoja. Kwa hivyo, tukimtazama Isaya, ambaye pia alikuwa akizungumza na Ufalme wa Kusini wa Yuda na akiandika hasa kwa Yerusalemu, tunaona, tena, mada zinazojulikana. Yahweh ndiye Mungu mmoja na pekee, na watu wanakemewa kwa kutokumfuata Mungu. Isaya anasema kwamba kuna ukiukwaji mkubwa wa sheria ya agano na anawakemea watu kwa sababu wanatumia wachawi na manabii wa uongo,

watabiri, na watabiri wa siku zijazo. Na yote hayo yamekatazwa kwa watu wa Israeli.

Pia analaani dhuluma na sheria ya ukandamizaji. Isaya, na sidhani kama ninazo hapa juu, lakini Isaya pia anawatia moyo watu kwamba si dhabihu ya kiibada ambayo Mungu anatafuta. Ni matendo yanayoonyesha mioyo ya watu.

Tumeona hili katika Kumbukumbu la Torati, ambapo Kumbukumbu la Torati huwa linawaambia watu wakumbuke, si sheria, bali wamkumbuke Mungu ni nani. Na kisha waitikie kumbukumbu hiyo kwa njia inayompenda na kumwabudu Mungu. Kwa hivyo, wito wa kutenda ni ule wa kitendo cha kumwiga Mungu, si mataifa yanayowazunguka.

Katika Isaya, pia tunapata wazo kwamba Sayuni au Yerusalemu kwa kweli inaonekana zaidi kama Sodoma na Gomora. Kwa hivyo, tuliona onyo hilo katika sura ya mwisho ya Kumbukumbu la Torati ambayo tuliiangalia katika 29 na 30. Wazo ni kwamba nchi ya Israeli, moja ya laana ni kwamba itageuka kuwa kiberiti na chumvi, nchi. Na inakumbusha Sodoma na Gomora na jinsi sehemu ya maana hiyo ilivyo ukandamizaji wa watu katika miji hiyo.

Yeremia anasema msipoteze muda kwa sababu Yerusalemu inafanana na Sodoma na Gomora. Kwa hivyo anatumia sehemu ile ile ya marejeleo hapo. Isaya pia atatarajia siku bora zaidi, ambayo tena ni matumaini ya urejesho tunayoyaona mwishoni mwa kitabu cha Kumbukumbu la Torati. Na tena, Wimbo wa Musa, ambao utakuwa katika hotuba inayofuata, pia ni karibu neno kwa neno katika Isaya.

Kumbukumbu la Torati na Yeremia

Sasa mmoja wa manabii wakuu ni Yeremia. Na kufikia wakati wa Yeremia na uandishi wa maneno na matendo na mahubiri ya Yeremia, inaonekana angalau kufikia wakati huu Kumbukumbu la Torati linaonekana kuwa limeandikwa au kuandikwa kwa utaratibu. Yeremia anaonekana kujua kitabu cha Kumbukumbu la Torati. Kwa hivyo tena, tunapata tafakari kadhaa tofauti kuhusu kitabu hiki.

Yeremia 7 ni sura nzuri inayozungumzia jinsi agano hilo lilivyo na masharti. Kwa hivyo, Mungu anaweza kuwa na agano la upendo, lililowekwa, kwa watu wake. Yeye ni mvumilivu sana, isipokuwa kwamba agano hili ambalo wamekubaliana nalo linakuja na watu wanaohitajika kutenda kwa njia ya mfano, ili kumjibu Mungu kwa njia maalum. Katika Yeremia 7, tunaona wakazi wa Yerusalemu walikuwa wakitegemea tu ukweli kwamba hekalu liko Yerusalemu, na kwa hivyo, Wababeli hawatawaua kwa sababu Mungu hataruhusu nyumba yake iharibiwe. Yeremia anasema Mungu hajali nyumba yake kama vile anavyojali moyo wako. Na kwa hivyo, ikiwa unatoka nje na unavunja amri hizi zote kwa siku moja na mwisho wa siku, ukienda hekaluni na kusema, "Lo, lakini Mungu yuko hapa." Hiyo haitoshi kukuokoa.

Yeremia anarudia mara nyingi wazo kwamba Mungu anataka mioyo ya watu itahiriwe na kwamba kuna alama ya ndani ya agano katika upole wa moyo. Yeremia pia alizungumzia mengi kuhusu pumziko la Sabato. Kwa kweli, Yeremia anasema kwamba sehemu ya uhamisho wa watu kwenda Babeli ni kutokana na ukweli kwamba watu hawajakuwa wakizingatia pumziko na nchi yenyewe, ambayo inageuka kuwa tabia katika kitabu cha Yeremia; nchi iko hai na yenye nguvu, lakini nchi hiyo haijafurahia pumziko lake la Sabato. Kwa hivyo, watu watachukuliwa uhamishoni.

Yeremia pia anawaonya watu kuhusu kuwatumia vibaya maskini. Yeremia pia analinganisha Yerusalemu na Sodoma na Gomora. Na Yeremia anatumia msemu "nchi ya maziwa na asali." Sasa, msemu huo kwa kweli ni msemu wa kawaida katika Pentateuki. Tunauona katika kitabu cha Kutoka; tunauona mara kadhaa katika Hesabu. Kumbukumbu la Torati linapenda msemu huo na kuutumia sana kuzungumzia ubora wa nchi wanayoingia. Hatuoni tena msemu huo kupitia masimulizi ya kihistoria. Hautumiki. Unapita nje ya mtindo wa aina yake. Kuna msemu tofauti unaotumika kama msemu mfupi kwa nchi inayostawi na kufanya vizuri. Lakini Yeremia anairejesha na kuikopesha hiyo. Na tena, anatumia msemu "nchi iliyojaa maziwa na asali" au "nchi inayobubujika au inayotiririka maziwa na asali." Yeremia 2 pia ina uhusiano na wimbo wa Musa.

Kumbukumbu la Torati na Zaburi, na Mithali

Sasa tunaweza kupitia Zaburi nzima, tunaweza kupitia Mithali, na tunaweza kuzungumzia uhusiano huo pia. Kwa hivyo, kuna mada zinazofanana sana zinazojitokeza. Kwanza, kama tungeangalia kitabu cha Mithali, Mithali ni fundisho ambalo limepitishwa kutoka kizazi kimoja hadi kingine. Hekima yako ilitoka wapi? Hizi ni misemo ya busara na jinsi ya kutenda na kutotenda. Hii ni sawa na kanuni ya sheria katika Kumbukumbu la Torati na pia inafanana kabisa na Kumbukumbu la Torati katika sura ya 6 na 11. Ni mahususi sana kusema wazazi wanapaswa kuwafundisha watoto wao kwamba ni jukumu la mtu binafsi kupitisha na kusambaza mafundisho haya muhimu. Kumbukumbu la Torati 4 linasema, "ni mafundisho haya ambayo ni hekima yako." Kwa hivyo ndani ya Mithali, hatuna msisitizo tu katika kuwafundisha watoto bali pia kutambua kwamba amri hizi katika amri hizi ni hekima yako na zinaongoza kwenye maisha kamili ya mwanadamu.

Mithali pia inazungumzia nidhamu ya watoto, ambapo wazo la nidhamu ni kujirekebisha mwenyewe kwa kujizuia, kutawala katika tamaa zako. Kumbukumbu la Torati linafanya vivyo hivyo. Kumbukumbu la Torati linazungumzia hilo kama baba anavyomwadhibu mtoto wake, kama Mungu, baba, anavyomwadhibu au kumfundisha mtoto wake, mwana wa Israeli.

Mithali huzungumzia hilo katika mfumo wa mahusiano ya kibinadamu kati ya wazazi na watoto.

Kumbukumbu la Torati na Agano Jipya

Agano Jipya pia linarudi nyuma kidogo kwenye Kumbukumbu la Torati. Na hili nimelisema hata tangu mwanzo kabisa kwa sababu nilisema moja ya sababu tunazopaswa kusoma Kumbukumbu la Torati ni kwa sababu ni mojawapo ya vitabu vinne vya Agano la Kale vilivyonukuliwa zaidi katika Agano Jipya. Baadhi ya hivi nimevitaja tayari kwani tumepitia mihadhara mbalimbali katika Kumbukumbu la Torati. Injili zote zinaunga mkono kila Amri Kumi. Kuna mafundisho kuhusu Sabato; kuna mafundisho kuhusu kumheshimu Mungu na Mungu pekee. Kuna mafundisho kuhusu kuwaheshimu wazazi, kuhusu kutotamani. Kwa hivyo Injili kwa ujumla zinaunga mkono Amri Kumi, ambazo zilikuwa katika Kumbukumbu la Torati 5.

Tulizungumzia kuhusu Yesu na siku zake arobaini jangwani na jinsi ninavyopenda kumfikiria Yesu akitafakari, akisimulia, akielezea na kufikiria maneno ya Kumbukumbu la Torati kwa sababu anapojaribiwa, majibu yake yote yanatoka katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati.

Yeye ni mmoja kama Musa. Wazo hili la Mahubiri ya Mlimani kutoka Injili ya Mathayo pia ni kitu nilichokitaja katika hotuba iliyopita. Yesu ameumbwa ili aonekane kama nabii mmoja mkuu ambaye Kumbukumbu la Torati 18 linamwahidi, na kama Musa alivyokuwa mtu mwenye ushawishi mkubwa kwa

Waisraeli, Yesu ameumbwa kama mmoja ambaye ni kama Musa, ambaye ndiye mpatanishi kati ya Mungu na watu . Yeye ndiye anayeweza kuja na kuwaelezea watu mioyo katika matamano ya Mungu.

Kumbukumbu la Torati na Paulo

Ni wazi kwamba kuna uhusiano kati ya upendo na kuzifuata amri. Na baadhi ya hizi hazionekani tu katika Injili bali pia zinaonekana katika maandishi ya Paulo. Au hata tunaweza kusema kitabu cha Matendo, Luka-Matendo, na baadaye katika maandishi ya Paulo yanaonyesha, kwa kweli zinazingatia sana neema ya Mungu, upendo wa Mungu, lakini huwaita watu kutenda kwa njia hiyo. Tunafikiria kitabu cha Warumi, na tunafikiria waraka wa Yakobo; zote zinasisitiza ukweli kwamba huamini tu katika kitu fulani, si ujuzi wa kichwa tu, bali ni kitu unachoamini, ambacho huonyeshwa na matendo unayotoka na kuchagua kufanya kama jibu.

Paulo ana ujuzi mwingi wa Kumbukumbu la Torati, jambo ambalo halipaswi kushangaza. Paulo mwenyewe anasema kwamba yeye ni Mfarisayo wa Mafarisayo, kumaanisha kwamba angekumbuka sehemu kubwa ya Agano la Kale. Angekumbuka mafundisho mengi ya mdomo ya marabi wa wakati wake. Angefahamu sana maandishi. Huwa anatumia sio tu nukuu kutoka Kumbukumbu la Torati, bali hata muundo wa kitabu ili kupanga baadhi ya maandishi yake mwenyewe.

Chanzo

Kwa hivyo, kama tunavyoona, Kumbukumbu la Torati liko kila mahali, na kuna kitabu cha kisasa cha hivi karibuni kilichoandikwa na James Michener. Namaanisha, kwa hivi karibuni, namaanisha si maandishi ya kibiblia. Kina miongo michache sasa. Jina la kitabu linaitwa, Chanzo. Na ni hadithi ya wanaakiolojia, mmoja wa akiolojia mkuu ni Mmarekani, na mwingine ni

Mwisraeli. Kwa hivyo, mmoja ni Myahudi kweli, na Mmarekani ni Mkatoliki, naamini. Lakini hadithi hiyo ni hadithi ya kubuni ya wao kuungana katika nchi ya Israeli ili kuchimba historia na kufichua tabaka za historia. Kuna mazungumzo ya kuvutia sana katika kitabu kati ya wanaakiolojia hao wawili kwa sababu mmoja, Mmarekani, anamgeukia Mwisraeli na kusema sijui ni kwa nini mtu yeyote angependa kusoma kitabu cha Kumbukumbu la Torati. Na Mwisraeli, Myahudi, mwanaakiolojia wa Israeli, anageuka na kusema, "Ah, lakini ninaposoma kitabu cha Kumbukumbu la Torati, naweza kuona mizimu ya zamani ya mababu zangu wakitembea katika nchi hii." Kitabu hiki ndicho kiini cha ibada yetu." Na anamwambia Mmarekani asome kitabu cha Kumbukumbu la Torati mara nne kisha arudi tufanye mazungumzo haya. Na Mmarekani anasoma kitabu cha Kumbukumbu la Torati mara nne na, mwishowe, anatambua kwamba si kiini cha imani za Kiyahudi tu, bali pia ni kiini cha imani zake za Kikristo.

Hitimisho

Na kwa hivyo, kama tulivyoona, Kumbukumbu la Torati limeunganishwa sana na maandishi mengine, maandishi ya kihistoria, maandishi ya manabii, na maandishi ya Agano Jipya. Ilikuwa ni jambo la kawaida kujua.

Na kwa hivyo tena, kama kitia moyo kwako, kadiri tunavyosoma na kuelewa Kumbukumbu la Torati, ndivyo tunavyoelewa zaidi moyo wa Mungu na moyo ambao anawaomba watu wake wawe nao.

Huyu ni Dkt. Cynthia Parker na mafundisho yake kuhusu kitabu cha Kumbukumbu la Torati. Huu ni kipindi cha 13, Kumbukumbu la Torati na Kanuni.